

DEYİMLER ATÖLYESİ

DEYİMLER ATÖLYESİ

©Tudem Eğitim Hiz. San. ve Tic. AŞ
1476/1 Sokak No: 10/51 Alsancak / Konak / İZMİR

YAZARLAR: Tudem Yazı Kurulu
DİZGİ VE GRAFİK: Tudem Grafik Ekibi

BASKI VE CİLT: Ertem Basım Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti.
Eskişehir Yolu 40. km Başkent OSB 22. Cadde No: 6 Malıköy / ANKARA
Tel: 0 312 284 18 14

ISBN: 978-605-285-793-9
YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 45041
MATBAA SERTİFİKA NO: 48083

Tüm hakları saklıdır.
Bu yayının hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin önceden yazılı izni olmaksızın tekrar üretilemez, bir erişim sisteminde tutulamaz, herhangi bir biçimde elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt ya da diğer yollarla iletilemez.

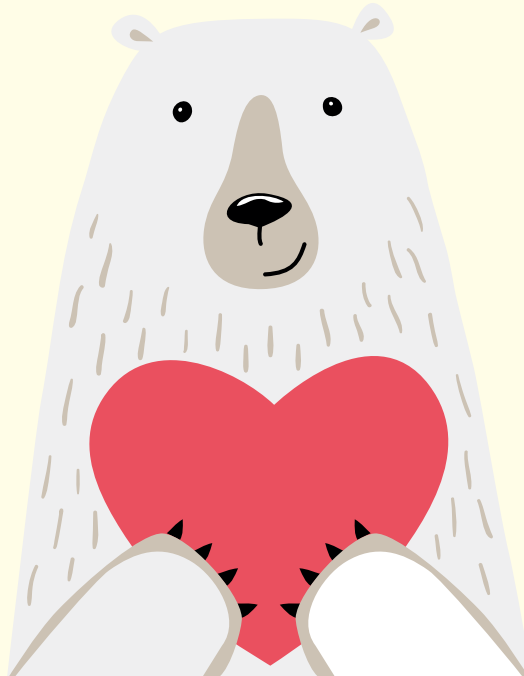
www.tudem.com

Bu Kitabın Sahibi

adını
buraya yaz

.....

.....

ÖN SÖZ

Deyimleri günlük hayatta hem konuşma hem yazı dilinde sıklıkla kullanırız. Pek çok boyutu olan ve anlatımları zenginleştiren deyimler, sözlü iletişim becerimizi güçlendirerek dili etkili bir biçimde kullanmamızı sağlar.

Bu nedenle kitabımızda deyimleri en temelden başlayarak aşamalı ve kapsamlı biçimde ele aldık. Öncelikle deyim ne olduğunu ve neden anlatımlarda deyimleri kullanmaya ihtiyaç duyduğumuzu açıkladık. Buradan yola çıkarak mecaz anlamın deyimlerle olan ilişkisini inceledik.

Deyimlerin atasözleri ile farklılıkları üzerinde durduk. Deyimleri yapı, anlam, sözcük, cümle ve metin boyutundaki çalışmalar yardımıyla dildeki kullanımına göre farklı açılardan ele aldık ve bol bol alıştırma yaptık.

Merkezî sınavlarda deyimlerin ne şekilde sorulduğunu örnekledik ve MEB'in son yıllardaki merkezî sınavlarda kullandığı tüm deyimleri bir sözlük hâlinde sizlere sunduk.

“Deyimler Atölyesi” ile bir dil inceliği olan deyimleri seveceğinizi ve zihninizde anlam bağlantıları oluşturarak günlük hayatta hem severek hem de farkında olarak kullanabileceğinizi umuyoruz.

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

Deyim Nedir?	8-11
Pratik Yapalım.....	12-13

2. BÖLÜM

Deyimlerin Özellikleri Nelerdir?-1.....	14-17
Pratik Yapalım.....	18-19
Deyimlerin Özellikleri Nelerdir?-2	20-21
Pratik Yapalım.....	22-25
Deyimlerin Özellikleri Nelerdir?-3.....	26-27
Pratik Yapalım.....	28-29
Deyimlerin Özellikleri Nelerdir?-4	30
Pratik Yapalım	31-32
Deyimlerin Özellikleri Nelerdir?-5.....	33

3. BÖLÜM

Mecaz Anlamı Kavramak-1.....	34-35
Pratik Yapalım.....	36-39
Mecaz Anlamı Kavramak-2	40-41
Pratik Yapalım.....	42-43

4. BÖLÜM

Neden Deyim Kullanılır?	44-45
Pratik Yapalım.....	46-47

5. BÖLÜM

Deyimlerin Dil Açısından Önemi Nedir?.....	48-49

6. BÖLÜM

Deyimlerle Atasözleri Nasıl Ayırt Edilir?	50-55
Pratik Yapalım.....	56-57

7. BÖLÜM

Sözcük Boyutunda Deyimler-1	58-59
Pratik Yapalım.....	60-61

Sözcük Boyutunda Deyimler-2.....	62-64
Pratik Yapalım.....	65-68
Sözcük Boyutunda Deyimler-3.....	69
Pratik Yapalım.....	70-71
Sözcük Boyutunda Deyimler-4.....	72-76
Pratik Yapalım.....	77-79

8. BÖLÜM

Deyimleri Cümle Boyutunda İnceleyelim.....	80-81
Pratik Yapalım.....	82-87

9. BÖLÜM

Deyimleri Metin Boyutunda İnceleyelim-1.....	88-95
Pratik Yapalım.....	96-105
Deyimleri Metin Boyutunda İnceleyelim-2.....	106-109
Pratik Yapalım.....	110-111
Deyimleri Metin Boyutunda İnceleyelim-3.....	112-115
Pratik Yapalım.....	116-121
Deyimleri Metin Boyutunda İnceleyelim-4.....	122-123

10. BÖLÜM

Bulmacalarla Deyimler-1.....	124-125
Pratik Yapalım.....	126-129
Bulmacalarla Deyimler-2.....	130-131
Pratik Yapalım.....	132-133

11. BÖLÜM

Diğer Dillerde Deyimler.....	134-137
Pratik Yapalım.....	138-146

12. BÖLÜM

Testler.....	147-155

13. BÖLÜM

MEB'in Merkezi Sınavlarda Kullandığı Belli Başlı Deyimler Sözlüğü.....	156-160

Bu Kitabı Bitirince

Deyimleri söyleyiş özelliklerinden yola çıkarak doğru bir biçimde belirleyebileceğim.

Deyimlerin çeşitli dillerdeki kullanım amacını karşılaştırmalar yoluyla kavrayabileceğim.

Deyimlerin anlatıma olan katkısını farklı boyutlarda açıklayabileceğim.

Farklı biçimlerde oluşmuş deyimleri verilen bir metnin içinde bulabileceğim.

Deyimleri kullanarak farklı türlerde metinler oluşturabileceğim.

Deyimlerle ilgili akademik düzeyde soruları çözebileceğim.

Merkezî sınavlarda kullanılan belli başlı deyimleri tanıyacağım.

Deyim Nedir?

Son zamanlarda okuduğum ve hayran olduğum kitap, dünyayı kasıp kavuran kuraklıkla mücadele edilen bir süreci konu ediniyor. Dışından tırnağından artırarak hayatlarını sürdüren bir aileye odaklanan kitap, yaşamı tehdit eden kuraklık konusunu tüm gerçekliğiyle gözler önüne seriyor. Akıl durduran bu durum karşısında gözünü dört açmak zorunda olanların mücadelesini anlatan kitap, okuyucuyu canevinden vuruyor.

Bu metindeki altı çizili sözlerin anlatıma olan katkısını fark ettin mi?

Haydi, birlikte inceleyelim.

	Anlamı	Anlatıma Olan Katkısı
→ Hayran olmak	çok beğenmek	Sözü edilen kitabın okuyucu tarafından beğenilme derecesini, etkileyici bir biçimde anlatmak
→ Kasıp kavurmak	çok etkilemek	Kuraklığın etkisini çarpıcı bir biçimde ifade etmek
→ Mücadele etmek	uğraşmak, savaşmak, çatışmak	Bütün dünyanın kuraklık tehlikesi gerçeği ile mücadelesini dile getirmek

Metindeki altı çizili diğer sözlerin anlamlarını ve anlatıma olan katkısını sen yazar mısın?

Anlamı

Anlatıma Olan Katkısı

→ Dişinden
tırnağından
artırmak

→ Gözler önüne
sermek

→ Akli durmak

→ Gözünü dört
açmak

→ Canevinden
vurmak

**Dikkat
Kesilelim!**

Bu sözlerin birden fazla sözcükten oluştuğunu fark ettin mi?

Şimdi de sayfa 8'de verilen metni altı çizili ifadeleri kullanmadan nasıl ifade edeceğimize birlikte bakalım.

Son zamanlarda okuduğum ve çok beğendiğim kitap, dünyayı çok etkileyen kuraklıkla savaşıma sürecini konu ediniyor. Yiyecek giderlerini kısararak hayatlarını sürdüren bir aileye odaklanan kitap, yaşamı tehdit eden kuraklık konusunu tüm gerçekliğiyle tanıtıyor. İnsanı şaşkırtan bu durum karşısında aldanmamak için uyanık bulunmak zorunda olanların mücadelesini anlatan kitap, okuyucuya en etkileyici yönden saldırıyor.

Altı çizili sözlere kullanmadığımızda anlatımda ne gibi değişiklikler olduğunu belirleyelim:

- Metni anlamak daha zorlaştı.
- Anlatım sıradanlaştı.
- Metnin etkileyiciliği azaldı.
- Cümleler daha uzun ve daha karmaşık oldu.

O hâlde, verilen metindeki altı çizili sözlere şu özelliklere sahiptir:

- Anlatıma güç kazandırmak için kullanılmıştır.
- En az iki sözcüğün bir araya gelerek yeni bir anlam kazanmasıyla oluşmuştur.
- Belli bir kavram ya da durumu karşılamıştır.

İşte bu sözlere, DEYİM'dir.

O hâlde deyimimin tanımını yazalım:

Anlatıma güç kazandırmak için kullanılan, en az iki sözcükten oluşan, kendine özgü bir anlam taşıyan söz gruplarına **deyim** denir.

Karşılaştığın ve anlamını bilmediğin bir deyim anlamını nasıl belirlersin?

Bunun için deyimlerin anlamlarıyla birlikte yer aldığı “Deyimler Sözlüğü”nü kullanabilirsin.

Dikkat Kesilelim!

Deyimlerin anlamını bulmak için Türk Dil Kurumunun internet sitesinden yararlanabilirsin. Türk Dil Kurumu sözlüklerini kullanarak buradan deyimleri doğrudan aratabileceğin gibi sözcükleri aratarak bunların geçtiği deyimleri de topluca görebilirsin.

Türk Dil Kurumundan sözlüklere nasıl ulaşabileceğini öğrenelim.

<https://www.tdk.gov.tr>

- 1 Sayfanın sağındaki “Türk Dil Kurumu Sözlükleri” kısmını tıkla!
- 2 Çıkan sayfada “Sözlük Seç” ifadesinin yanındaki oka tıklayıp kullanacağın sözlüğü seç.
- 3 “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”nü seçip arama çubuğuna yazdığın deyim anlamına ulaşabilirsin.

Aşağıdaki cümleleri inceleyerek soruları yanıtlar mısın?

► “Son zamanlarda bu şarkıyı diline dolamıştı.”

Bu cümledeki “dil” sözcüğünün anlamını sözlükten bularak yazar mısın?

Bu cümledeki “dilene dolamak” ifadesi deyimdir. Sence neden?

► “Genç yaşında yüreğine od düşmüş, yaşadığı üzüntü onu yıpratmıştı.”

Bu cümledeki “od” sözcüğünün anlamını sözlükten bularak yazar mısın?

Bu cümledeki “yüreğine od düşmek” ifadesi deyimdir. Sence neden?

Pratik Yapalım

Aşağıdaki cümlelerde deyim kullanılıp kullanılmadığını belirler misin?

	Var	Yok
1 Konserde piyanoya kemanlar da eşlik ediyordu.	☐	☐
2 Yeni çıkan kitap, okuru büyüdü atmosferiyle sarıp sarmalıyor.	☐	☐
3 Göl kıyısındaki terk edilmiş villa, oldukça göz alıcıydı.	☐	☐
4 Her şey dönüp dolaşp çocukluğundaki o eve bağlanıyordu.	☐	☐
5 Babamın sinirlendiğini fark eden ablam, zor durumda kalmasın diye hemen çark etti.	☐	☐
6 Konuklar, daveti erken terk edince ev sahibi küplere bindi.	☐	☐
7 İşin aslını öğrenmeleri, beklediğimizden uzun sürdü.	☐	☐
8 İki arkadaşın arasını düzeltmek için saatlerce dil döktü.	☐	☐
9 Yelkenleri suya indiren annem, geziye gitmemize izin verdi.	☐	☐
10 Etliye sütlüye karışmadan beş yıldır aynı yerde çalışıyor.	☐	☐
11 Hislerini kelimelere dökmek onun için hiç de kolay değildi.	☐	☐
12 Tuttuğu takım maçı kazanınca zevkten dört köşe oldu.	☐	☐
13 Avunduğu tek şey, boşa emek vermediğini düşünmesiydi.	☐	☐

Pratik Yapalım

Verilen anlamların aşağıdaki deyimlerden hangisine ait olduğunu örnekteki gibi yazar mısın?

- baltayı tařa vurmamak
- başından aşağı kaynar sular dökölmek
- kuyruėuna basmak
- bulanık suda balık avlamak
- dirsek çürötmek
- har vurup harman savurmak

1

Bulanık suda balık avlamak.....

Karışık bir durumdan yararlanarak çıkar sağlamak

2

.....
Bilgisini artırmak için çok çalışmak

3

.....
Üzöntölü ya da kötü bir olay karşısında aniden büyük sıkıntı duymak

4

.....
Düşöncesizce ve hesapsızca harcamak

5

.....
Birine bilmeden dokunacak bir söz söylemek

6

.....
Birini incitip saldırıda bulunmasına yol açmak

Deyimlerin Özellikleri Nelerdir?

► Birden fazla sözcükten oluşan kalıplaşmış söz gruplarıdır.

Yani deyimi oluşturan sözcüklerin yerleri değiştirilemez, deyimdeki bir sözcüğün yerine eş anlamlısı dahi olsa başka bir sözcük kullanılamaz.

Örnek

"Yüzünde güller açmak", "neşesi, mutluluğu yüzünden belli olmak" anlamına gelen deyimdir.

Bu deyimi "güller yüzünde açmak" ya da "suratında güller açmak" olarak kullanamayız.

Aşağıda görsellerle birlikte verilen deyimler, yanlış kullanılmıştır. Bu deyimlerin doğru biçimini ve deyimlerin anlamlarını örnekteki gibi yazar mısınız?

İşi başını geçmek

Doğru biçimi: **İşi başından aşmak**.....

Anlamı: **Pek çok işi olmak**.....

Kol uzatmak

Doğru biçimi:

Anlamı:

Belirti sürmek

Doğru biçimi:

Anlamı:

► Deyimler, genellikle mastar biçimindedir, yani “-mak/-mek” ile biter.

Dikkat Kesilelim!

Mastar, fiilin “-mak / -mek” veya “-ma / -me” ekleri alan ve ad gibi kullanılan biçimdir.

Örnek: okumak, çalışmak, bilmek, öğrenme, bulma, görme...

Aşağıdaki örnekleri inceleyerek kendi örneklerini yazar mısınız?

Deyim

- Dikkat kesilmek
- İlgı çekmek
- Boyun bükmek
- Can çekişmek
- Dostlar başına
- Kem gözle bakmak
- Ağır yara almak
- İyi gün dostu olmak

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

Deyim Değil

- Nazarıdikkat
- İlgı alanı
- Boynu bükük
- Can dostu
- Eş dost
- Kem göz
- Yaralı
- Dost olmak

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

DEYİMLER ATÖLYESİ

Deyimleri günlük hayatta hem konuşurken hem de yazarken sıklıkla kullanıyoruz. Peki, iletişimin temelini oluşturan dilde büyük öneme sahip deyimler üzerine birlikte düşünmeye ne dersiniz?

- Deyim nedir?
- Mecaz anlam nedir ve deyimlerle bağlantısı nasıldır?
- Anlatımlarda neden deyimlere ihtiyaç duyulur?
- Deyimler nasıl ortaya çıkmıştır?
- Deyimlerle atasözlerinin farkı nedir?
- Diğer dillerde de deyimler var mıdır?

Bu soruların ve daha pek çok sorunun yanıtı; deyimlerin yapı, anlam, sözcük, cümle ve metin boyutlarında adım adım incelendiği bu kitapta sizleri bekliyor!

Okut,
çözüme
ulaş!

10
yaş ve üzeri

ISBN 978-605-285-793-9

tudem.com

tudem yayıncılık grubu

9

786052 857939